

4. Фісуненко П.А., Нагорний В.В., Левченко В.Ф. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства // Економічний простір. – 2008. – № 20/1. – С.139-144.

5. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов [Гусев В.С., Демин В.А., Кузин Б.И. и др.]. – СПб: Очарованный странник, 2001. – 288 с.

6. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н. Лоханова // Економіст. – 2005. – №2. – С.52-56.

Отримано 05.07.2011

УДК 65.012.8

Л.В.ГНИЛИЦЬКА, канд. екон. наук

ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В.Гетьмана»

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКОВОЇ СИСТЕМИ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Обґрунтовано сучасні підходи до формування облікової інформації як внутрішнього ресурсу в забезпеченні економічної безпеки підприємства. Визначено пріоритети удосконалення принципів та методів бухгалтерського обліку з метою найбільш повного задоволення потреб окремих груп користувачів при прийнятті управлінських рішень щодо підтримання безпечного та динамічного розвитку підприємства.

Обоснованы современные подходы к формированию учетной информации как внутреннему ресурсу в обеспечении экономической безопасности. Определены приоритеты усовершенствования принципов и методов бухгалтерского учета с целью наиболее полного удовлетворения нужд отдельных групп пользователей при принятии управленческих решений относительно поддержки безопасного и динамического развития предприятия.

In article modern approaches to formation of the registration information as to an internal resource in maintenance of economic safety are proved. Priorities of improvement of principles and methods of accounting for the purpose of the fullest satisfaction of needs of separate groups of users are defined at acceptance of administrative decisions concerning support of safe and dynamical development of the enterprise.

Ключові слова: економічна безпека, облікова інформація, бухгалтерські ризики, принципи бухгалтерського обліку, стратегічний управлінський облік.

В умовах сьогодення суб'єкти господарювання володіють цілим спектром облікової інформації, зосередженої у зовнішній (фінансовій, статистичній і податковій) та внутрішній звітності. Разом з тим для економіки України на сучасному етапі все більш характерним є зростання підприємств з низькою платоспроможністю чи/та високою збитковістю, що спричиняє ненавмисне їх банкрутство. Такий стан вітчизняної економіки обумовлює необхідність удосконалення облікового забезпечення та підвищення ролі інформації у системі економічної безпеки суб'єктів господарювання з метою:

- забезпечення достовірності облікової інформації;
- удосконалення принципів і методів обліку відповідно до сучасних вимог, що висуваються до інформації менеджментом;
- зменшення частки інформаційних ризиків тощо.

Сьогодні здобутки економічної науки потрібно оцінювати з позицій перспектив їх практичного застосування. Тому стара економічна парадигма, яка тривалий час становила базис економічної теорії потребує критичного переосмислення. Існуюча теорія бухгалтерського обліку та аналізу уже не забезпечує можливостей адекватної оцінки практики перебігу економічних процесів у реальних ринкових умовах, оскільки ґрунтується на вивченні переважно статичних економічних процесів, в той час як більшість підприємств існують в динамічних умовах невизначеності.

В зв'язку з цим сучасна облікова система потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих та взаємопов'язаних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень в сфері забезпечення економічної безпеки підприємства. Вона має включати в себе усі без винятку інструменти обліку з метою отримання синергетичного ефекту від їх системного застосування при:

- забезпеченні стабільного та стійкого фінансового стану підприємства;
- збалансуванні фінансово-матеріальних потоків і розрахункових відносин;
- нейтралізації впливу внутрішніх та зовнішніх загроз на фінансово-господарський стан підприємства;
- зниженні рівня інформаційного ризику тощо.

Облікова інформація і зокрема бухгалтерська інформація як її основна складова, виступаючи внутрішнім ресурсом забезпечення економічної безпеки, за певних обставин сама може нести суттєві ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликано тим, що формування бухгалтерських даних відбувається в умовах невизначеності, яка пов'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми факторами, що впливають на господарську діяльність, але і з факторами, що виникають безпосередньо в системі бухгалтерського обліку. Такі фактори та їх наслідки можуть мати значний вплив на показники бухгалтерської (фінансової, внутрішньогосподарської) звітності і, отже, на прийняті управлінські рішення стосовно заходів по забезпеченню економічної безпеки підприємства та його стійкого функціонування.

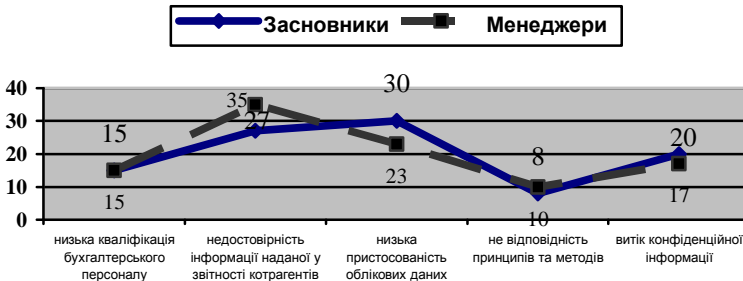
Для визначення найсуттєвіших видів загроз, пов'язаних з кругообігом облікової інформації, було узагальнено результати опитування

250 осіб, які є представниками 100 промислових підприємств, що входять до Українського союзу промисловців та підприємців. При цьому їм було запропоновано проранжувати ці загрози за їх значенням від 1 до 5, де 1 є найбільш значущим з позицій засновників підприємства та найманих менеджерів. Отримані результати наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Розподіл загроз, які пов’язані з кругообігом облікової інформації і чинять найсуттєвіший вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства (у % та рангових місцях), на думку власників та найманих менеджерів

№ п/п	Статусні групи: види загроз, які пов’язані з кругообігом облікової інформації і чинять найсуттєвіший вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства :	Засновники (перша група)		Менеджери (друга група)	
		у %	ранг	у %	ранг
01	низька кваліфікація бухгалтерського персоналу підприємства	15	4	15	4
02	недостовірність інформації, наданої у звітності контрагентів	27	2	35	1
03	низька пристосованість облікових даних до потреб економічної безпеки	30	1	23	2
04	невідповідність принципів надання (формування) фінансової звітності принципам економічної безпеки	8	5	10	5
05	витік облікової інформації конфіденційного характеру	20	3	17	3

Розподіл показників загальногрупових відповідей щодо визначення видів загроз, які пов’язані з кругообігом облікової інформації і чинять найсуттєвіший вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства, наведено на рисунку.

Узагальнення показників визначення видів загроз, які пов’язані з кругообігом облікової інформації і чинять найсуттєвіший вплив на стан економічної безпеки виробничих підприємств - членів УСПП

Аналіз показників, наданих на рисунку, дає можливість стверджувати, що найсуттєвіші розбіжності в поглядах отримано за позиціями, які стосуються «недостовірної інформації наданої у звітності контрагентів» та «низької пристосованості облікових даних до потреб економічної безпеки». І це цілком зрозуміло, адже наймані менеджери пов'язують вплив недостовірної інформації з прорахунками при визначенні фінансової надійності контрагентів, що, відповідно, знижує точність управлінських рішень стосовно співпраці з ними, а також ефективність роботи самої служби економічної безпеки. У свою чергу, власники підприємства воліють володіти найсучаснішими методиками збору та обробки інформації, яка перетворювалася б на реальний інструмент у боротьбі з конкурентами.

За іншими позиціями оцінка загроз, які пов'язані з кругообігом облікової інформації як представниками власників, так і менеджерів, практично збігається, що дозволяє нам не тільки окреслити проблеми використання облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств, а й визначити перспективи розвитку цього напрямку.

Проблематика бухгалтерських ризиків в даний час є недостатньо опрацьованим напрямком як бухгалтерського обліку, так і науки про ризики. Однак треба відзначити, що деякі вчені порушують дану тему в своїх дослідженнях. Так, говорячи про бухгалтерські ризики, відомий американський економіст Л. Бернстайн зазначає: "Бухгалтерський ризик має першопричиною фактор людської природи, а також неточність, властиву основним процесам обліку. Він також має місце через наявність альтернативних принципів обліку та нечітких стандартів щодо їх застосування. Відсутність гарантій щодо використовуваних стандартів або методів і способів їх вживання може призвести до широкої різноманітності результатів і, отже, до значного ступеня невизначеності" [1, с.56]. У той же час, російський вчений А. Є. Шевельов підкреслює, що "бухгалтерський ризик пов'язаний з можливими помилками при формуванні бухгалтерською службою економічної інформації про підприємство" [2, с.102].

Як бачимо, обидва ці автори під терміном "бухгалтерський ризик" розуміють ризик, що виникає в системі бухгалтерського обліку при формуванні облікової інформації і є наслідком недоліків в її функціонуванні.

Разом з тим, аналіз наукових публікацій дозволяє констатувати той факт, що в сучасних розробках теорії бухгалтерських ризиків існує низка невирішених питань стосовно їх впливу на стан економічної безпеки підприємства, що потребує подальших досліджень.

З позицій забезпечення економічної безпеки, вважаємо за необхідне розмежовувати всі ризики, які виникають в системі бухгалтерського обліку на дві групи, що мають різну економічну природу: ризики, властиві системі бухгалтерського обліку, і пов'язані з інформаційним забезпеченням процесу управління, і підприємницькі ризики, інформація про які певною мірою знаходиться відображення в обліку і розкривається в фінансовій звітності. Обґрунтованість такого поділу пояснюється декількома причинами. Перша група ризиків виникає при формуванні облікової інформації щодо будь-яких об'єктів бухгалтерського обліку і пов'язана в першу чергу з можливими помилками чи навмисними викривленнями облікової інформації. Відображення в обліку підприємницьких ризиків і/або їх наслідків вимагає вибору та обґрунтування методичних основ визнання, оцінки та розкриття інформації про них.

У розвиток загального визначення ризику нами запропоновано наступні визначення ризиків в бухгалтерському обліку.

Бухгалтерські (інформаційні) ризики, пов'язані із спотворенням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є наслідком певних подій. До них відносяться ризики, пов'язані з навмисним викривленням облікової інформації, що становить комерційну таємницю, ризики, пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутність належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежний рівень технічного забезпечення (табл.2). Для цих ризиків найбільш притаманні ознаки невизначеності, оскільки можливість об'єктивно оцінити ймовірність їх настання в основному відсутня.

Підприємницькі ризики (загрози), визнані в бухгалтерському обліку, – це ризики фінансово-господарського середовища, що характеризують наслідки подій, які чинять (чи здатні чинити) суттєвий вплив на діяльність підприємства. Очевидно, що інформація про наслідки впливу підприємницьких ризиків на фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання має велике значення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень внутрішніми і зовнішніми користувачами не тільки щодо поточного становища підприємства, а й з урахуванням стратегії його діяльності.

У даній статті головна увага буде зосереджена на пошук шляхів подолання інформаційних ризиків у обліковій системі, що спричинить перегляд теоретичних основ бухгалтерського обліку.

Існуюча базова теорія бухгалтерського обліку передбачає моноцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення минулих подій в грошовому вимірнику. Разом з тим для

використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна “цілісна інформаційна система, яка відповідала б стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, що до цього часу використовувалися переважно для описування минулих подій” [3, с.9].

Таблиця 2 – Склад факторів, що впливають на виникнення інформаційних ризиків в системі бухгалтерського обліку

Джерело утворення ризику	Склад факторів, що спонукають виникнення інформаційних ризиків
Кадровий потенціал бухгалтерської служби	Слабі знання керівників бухгалтерської служби, що не дозволяють їм організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства
	Низький професійний рівень робітників бухгалтерії
	Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
Методика ведення бухгалтерського обліку	Порушення принципів та правил ведення бухгалтерського обліку
	Фінансові прорахунки при виборі способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку та фінансової звітності
	Маніпуляції з бухгалтерськими даними
Організація бухгалтерського обліку	Неефективна політика підприємства з організації бухгалтерського обліку
	Застарілі інформаційні технології, що не відповідають сучасним вимогам щодо обробки, збереження та надання облікової інформації окремим групам користувачів

Стандартизація моноцільової системи бухгалтерського обліку неодмінно призводить до задоволення потреб лише якоїсь окремої групи користувачів (зазвичай інвесторів чи податкових служб) та пошуку шляхів гармонізації бухгалтерського обліку з податковим. І не важливо, якими будуть ці стандарти – національними чи міжнародними. Тому вважаємо, що стандартизація повинна здійснюватися виключно при формуванні показників фінансової звітності, тоді як інформаційна система бухгалтерського обліку має носити багатоцільовий характер. Система багатоцільового бухгалтерського обліку повинна бути достатньо гнучкою, щоб забезпечувати різноманітні інформаційні потреби як внутрішніх так зовнішніх користувачів.

Тому метою даного дослідження є обґрунтування необхідності перегляду сучасних теоретичних основ ведення бухгалтерського обліку з урахуванням вимог, що висуваються до нього як інформаційної основи забезпечення економічної безпеки суб’єктів господарювання.

До цього часу під об’єктом бухгалтерського обліку розуміють господарську діяльність підприємства. Разом з тим в наукових публікаціях усе частіше почали з’являтися висловлювання щодо розширення

об'єкта бухгалтерського обліку за рахунок різноманітних аспектів зовнішнього середовища, що, на нашу думку, є дуже корисним з позицій використання облікових даних як основи для прийняття управлінських рішень в системі економічної безпеки.

Дослідження інформаційних потреб користувачів у сфері економічної безпеки дозволило погодитися з висновком професора С.Голова, що в сучасних умовах предметом вивчення бухгалтерського обліку повинні стати ретроспективні та перспективні параметри господарської діяльності підприємства та його зовнішнього середовища, визначені органами, що регулюють бухгалтерський облік чи власником підприємства з урахуванням вимог користувачів [4, с.4]. Із цього визначення витікає розширення традиційного предмета бухгалтерського обліку в просторі (зовнішнє середовище) та в часі (майбутні дані), що є цілком виправдано, оскільки більшість управлінських рішень спрямовані на майбутнє, а на їх прийняття поряд з внутрішніми впливають і зовнішні фактори.

Недопущення виникнення інформаційних ризиків в системі бухгалтерського обліку пов'язують, у першу чергу, з чітким дотриманням основних принципів бухгалтерського обліку, хоча, як стверджує професор М.Пушкар, встановлені законодавством принципи не завжди відповідають вимогам щодо підготовки облікової інформації, які висуваються до неї користувачами [5, с.30].

До таких невідповідностей найперше відносять принцип обачності, що передбачає обережність в оцінюванні активів і доходів з метою недопущення їх завищення та занижування вартості зобов'язань та витрат. Напевно, виходячи з цього принципу, розробники вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку при встановленні сучасного формату Балансу вилучають зі складу власного капіталу створені резерви під майбутні виплати та відносять їх до так званих забезпечень (ІІ розділ пасиву Балансу). За структурою побудови пасиву Балансу забезпечення під виплату відпусток, гарантійних зобов'язань, інші страхові резерви не є власним капіталом, але з економічної точки зору не можуть відноситися і до залученого капіталу. Такі забезпечення вважати зобов'язаннями проблематично, оскільки вони не є ідентифікованими, бо невідомо, кому персонально треба здійснювати виплати, а в багатьох випадках виплати за ними можуть і не наступити.

В той же час вилучення створених резервів зі складу власного капіталу значно спотворює аналітичні розрахунки показників фінансової стійкості та незалежності підприємства, утруднює розуміння звітності іноземними інвесторами, оскільки у багатьох країнах створені резерви рахують складовою власного капіталу (Росія, США та деякі країни

Західної Європи).

Зворотну картину можна простежити при відображенні процедури виведення основних засобів, призначених для продажу, зі складу необоротних активів та зарахування їх до складу товарів з відображенням в окремому розділі активу Балансу «Необоротні активи та групи вибуття». Така розбалансованість у складі активів призводить до порушення основного правила побудови активу Балансу за принципом зростання ліквідності майна підприємства, що є важливим при дотриманні правил економічної безпеки суб'єкта господарювання [6, с.234].

То про яку обережність для партнера (інвестора) може йти мова, коли надана інформація не відповідає загальноприйнятим вимогам щодо її зрозумілості та збалансованості.

Але найбільше значення з позицій економічної безпеки, на наш погляд, має визначення рамок і правил дотримання принципу безперервності, за яким оцінювання активів і зобов'язань підприємства має здійснюватися, виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі. Важливість даної проблеми в системі економічної безпеки підприємства пов'язують, найперше, із настанням світової фінансово-економічної кризи. Власники та інвестори хочуть мати впевненість у тому, що підприємства (проекти, програми), в які вкладаються кошти, будуть ефективно функціонувати й надалі, їм не загрожує скорочення чи банкрутство, і таку впевненість вони очікують отримати на підставі показників фінансової звітності, складеної за даними обліку.

Таким чином, на бухгалтерську службу покладають непосильну для виконання функцію – передбачення того, що підприємство буде функціонувати ефективно й надалі, чи навпаки, його діяльність буде згорнута.

На нашу думку, принцип безперервності ведення бухгалтерського обліку має визначатися з урахуванням концептуальних засад економічної безпеки підприємства. Визначення безперервності діяльності як елемента системи бухгалтерського обліку – це умовність, припущення, рамки якого мають бути установлені при розробці політики у сфері безпеки підприємства. А рішення щодо безперервності діяльності повинні прийматися його власниками, а аж ніяк не бухгалтерією.

Отже, виникає необхідність пошуку нових підходів до формування облікової інформації, яка, як зазначає професор Я.Соколов, повинна відповідати трьом вимогам: бути достатньо репрезентативною, мати необхідну значимість та давати можливість визначати ризики, пов'язані з наслідками прийнятих управлінських рішень [7, с.486].

Підмурком таких підходів, на нашу думку, повинні стати принци-

пи багатоцільового бухгалтерського обліку, серед яких принцип релевантності оцінювання, принцип чутливості до ризику, принцип збалансованості грошових та негрошових вимірників, принцип репрезентативності, які дозволять забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності як фінансового, так і нефінансового характеру в ретроспективному та перспективному розрізах.

Проведені дослідження дають можливість сформулювати низку узагальнюючих положень, які розкривають сучасний зміст облікової системи та уточнюють роль облікової інформації як суттєвого чинника у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.

1. Сучасна облікова система потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих та взаємопов'язаних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень в сфері забезпечення економічної безпеки підприємства.

2. Облікова інформація і зокрема бухгалтерська інформація як її основна складова, виступаючи внутрішнім ресурсом забезпечення економічної безпеки, за певних обставин сама може нести суттєві ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликано тим, що формування бухгалтерських даних відбувається в умовах невизначеності, яка пов'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми факторами, що впливають на господарську діяльність, але і з факторами, що виникають безпосередньо в системі бухгалтерського обліку.

3. Існуюча базова теорія бухгалтерського обліку передбачає моноцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення минулих подій в грошовому вимірнику. Разом з тим для використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна цілісна інформаційна система, яка відповідала б стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, що до цього часу використовувалися переважно для описування минулих подій.

4. Тому, в основу облікового забезпечення функціонування системи економічної безпеки повинні бути покладені інструменти стратегічного управління діяльністю підприємства, що дозволять побудувати багатоцільову облікову систему стратегічного типу. Основним призначенням такої системи повинно стати планування майбутньої стратегії й тактики безпечного функціонування та динамічного розвитку підприємства, вимірювання й оцінки стану та рівня його економічної безпеки.

1.Бернштейн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: Пер. с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 624 с.

2.Шевелев А.Е. Риски в бухгалтерском учете / Шевелев А.Е., Шевелева Е.В. – М.: КНОРУС, 2007. – 280 с.

3.Друкер П.Ф. Информация, которая действительно нужна руководителю. Изменение результативности компании: Пер. с англ. / П.Ф. Друкер. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2006. – С.9-31.

4.Голов С.Ф. Теория многоцелевого бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет и аудит. – 2011. – №4. – С.3-13.

5.Пушкар М.С. Фінансовий облік / М.С.Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 628 с.

6.Гнилицька Л.В. Особливості визнання та порядок обліку необоротних активів, утримуваних для продажу // Фінанси, облік і аудит: Зб. наук. праць. Вип.15. – К.: КНЕУ, 2010. – С.227-235.

7.Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета / Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.

Отримано 21.07.2011

УДК 658.1

С.В.ОНИЩЕНКО, канд. екон. наук, О.І.САВИЦЬКА

Полтавський національний технічний університет ім. Юрія Кондратюка

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА ЯК ПІДСИСТЕМА КОРПОРАТИВНОЇ БЕЗПЕКИ

Розкрито сутність поняття «корпоративна безпека», виділено її основні складові, а також ідентифіковано основні загрози порушень корпоративної безпеки, пов'язані з проблемами, які виникають в процесі корпоративного управління товариством.

Раскрыта сущность понятия «корпоративная безопасность», выделены ее основные составляющие, а также идентифицированы основные угрозы нарушений корпоративной безопасности, связанные с проблемами, которые возникают в процессе корпоративного управления обществом.

The article is devoted to determination the essence of «corporate security», to distinguishing its components, to building the system of corporate security and to identify the main threats to corporate security breaches associated with the problems that arise in corporate governance.

Ключові слова: корпоративна безпека, економічна безпека, система корпоративної безпеки підприємства, корпоративне управління, міноритарій.

Корпоративний сектор економіки в Україні розвивається та діє в умовах значної кількості дестабілізуючих факторів. На сучасному етапі розвитку економіки ефективність здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства суттєво залежить від оптимальності побудови системи безпеки бізнесу, яка повинна забезпечувати захист його інтересів від негативного впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. За цих умов діяльність багатьох українських підприємств